

Lectura feta en la Sessió Inaugural de la Biblioteca de Catalunya pel seu Inspector JAUME MASSÓ TORRENTS.

No és sens emoció que'ns toca avui acoblar algunes idees i explicar alguns fets referents a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, de la qual hem registrat personalment el primer llibre i que ara, després d'haver-ne observat d'aprop la creixença extraordinària, s'inaugura sobrepasant els vint-i-cinc mil títols i els quaranta-set mil volums. Solament en l'espai de set anys, mitjançant les més nobles iniciatives i els oferiments més generosos, s'ha operat aquest miracle. Air naixia en un recó de sala: avui se troba instal·lada en un palau, respirant un ambient d'art i en un veïnatge tranquil, on tot incita al treball, on tot convida a l'estudi.

Ha estat preocupació constant de l'Institut d'Estudis Catalans la constitució i l'enfortiment d'aquesta BIBLIOTECA, que li era encomanada, la primera pedra de la qual se pot dir que ja va posar-se precisament en la primera junta, en 5 de juliol de 1907. Des d'aleshores ençà les nostres actes reflecteixen un continuat i progressiu esforç. No'ns preocupàvem tant sols de la delicada qüestió de les adquisicions de llibres, sino que també ens calia subvenir a relligar-los i a la llur catalogació; i, mentrestant que la reconstrucció de les obres del Palau de la Generalitat avançava, àdhuc fèiem un primer projecte dels Estatuts de la futura Biblioteca, que ha arribat ara, ella sola, a formar un organisme especial complexe i ple de vida.

Des de primers del vinent mes de juny la BIBLIOTECA estarà al servei dels estudiosos. Anirà regida per un Patronat, ordenada i servida per un personal intel·ligent i afable, i subjecta a uns Estatuts i a un Reglament que tots plegats estem obligats de complir.

Primer de tot va pensar-se en obrir un Registre d'entrada dels llibres, que sempre s'ha continuat, i que ve a ésser, per dies, l'història de la BIBLIOTECA. Els llibres entrant de vegades a milers, la primera providència a prendre, malgrat no poder-se disposar

encara de personal propi, era doncs registrar cada llibre a l'arribada. En els volums d'aquest Registre hi consten tots els llibres que estaran a la disposició del públic, des del primer fins al darrerament entrat.

En el Catàleg general hauràn de figurar-hi totes les unitats que l'establiment posseeix: manuscrits, impresos, mapes i estampes; però encara això no ha pogut fer-se del tot. Els manuscrits i tres col·leccions tenen només que catàleg especial, però s'hi involucraràn aviat, de la mateixa manera que ja hi apareix el fons Aguiló. Res més útil que'ls catàlegs especials, que convenen a totes les biblioteques i que solen ésser els que més aviat s'imprimeixen; però tot llibre ha d'ésser inclòs en el general.

El Catàleg general consta de dos ordres: l'alfabètic i per *materias*. Va començar-se fa temps per l'alfabètic d'autors, i de títols en cas d'obres anònimes; el dia que pugui convertir-se en catàleg pel sistema de diccionari serà d'una gran utilitat. De moment és el més pràctic per al recercador i el de més fàcil entendre: el formen una llarga serie de cedularis relligables que comporten totes les inclusions; els avantatges de la forma de llibre, que facilita el maneig, no cal ponderar-los. El catàleg alfabètic és el primordial i sol ésser el que les principals biblioteques del món tenen més avançat i més al corrent. Tots ens veiem precisats a recórrer cada dia als diccionaris de llengües, enciclopèdics o biogràfics o d'una ciencia determinada; i sovint deplorem el temps que'ns fan perdre els llibres d'estudi desproveïts de taula alfabètica.

I, no obstant, el sistema alfabètic no té cap respecte a les semblances que la natura ens ofereix, ni té cura d'individus, d'agrupaments, de classes ni d'afinitats. No hi ha dubte que'l nostre intel·lecte se sent inclinat a classificar i a ordenar els propis coneixements. Un diccionari ens és indispensable quan volem estudiar una llengua, però pocs progressos hi fariem sens l'auxili d'una gramàtica. Des d'Aristòtil fins a n'Austin Chamberlain, en els nostres dies, són innumbrables els assaigs de classificació dels coneixements humans. Fixant-nos només a les classificacions bibliogràfiques, ¿a quina havíem de decantar-nos? a la d'en Brunet, a la del British Museum, a la del Congress' Library de Washington, a la de Hartwig, a la del nord-americà Melvil Dewey, a la de l'anglès Duff Brown? Totes són bones i cap és excel·lent. Es cosa tant evident l'interinitat dels nostres coneixements! El que avui és un capítol d'una ciencia demà pot desenrotllar-se fins a constituir un gran agrupament en una classificació. Si és cert que tenim una tendència a classificar i a ordenar, també la tenim potser a teoritzar, a dogmatitzar; i potser demà vindrà una nova teoria que'n destruirà una pila d'altres, de la mateixa manera que un llibre nou ne pot inutilitzar i envellir una dotzena. Lo que avui és veritat, demà pot resultar fals. Tot això, que és llei del progrés i del desenrotllament de la coneixença, fa delicadíssim l'establiment d'una classificació bibliogràfica, sobretot si no pot rejuvenir-se i emmotllar-se a les necessitats de cada moment i època. Per una banda sembla que'l millor sistema seria el que deixés més ample camp a les especialitzacions i adaptacions, i per altra banda la pràctica de les biblioteques indica que'l sistema que més especialitzi és el que millor convé. De totes maneres ens ne convenia un dels més generalment seguits que'ns donés la classificació del conei-

xement i la situació dels llibres tot allhora, en una paraula : que les cotes que duguessin els llibres fossin expressives. N'hem triat un d'aquests. L'hem adaptat, i presentem un catàleg de matèries acabat : les inclusions van fent-se cada dia i al mateix temps en els dos catàlegs que formen el general, l'alfabètic i el de matèries.

Els Estatuts de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA són dels més liberals que hi ha. S'hi innoven dugues millores desconegudes en cap altra biblioteca pública espanyola : el préstec i l'accés del públic als prestatges. És cert que vénen refrenades per unes disposicions transitories del Reglament; mes tot vindrà : lo principal és que la llibertat existeixi, i entre el personal i el públic s'anirà fent l'aprenentatge de la llibertat. Així com s'ha dit «a major llibertat, major respecte al llibre», podríem nosaltres invertir aquest principi dient que a major respecte al llibre, major llibertat serà acordada. Vindrà un dia que tot-hom assenyalarà amb el dit el qui mutili o intenti sostreure un llibre : aquest mal de les biblioteques espanyoles, i adhuc de les barceloneses, estem segurs que no arrelarà en aquesta casa.

Primer de tot els lectors han d'esser presentats : només cal proveir-se d'una senzilla targeta d'admissió, que no costa gens d'obtenir; però és un petit esforç que voldrà dir que'l qui l'obtingui té ganes de treballar. Ademés, és necessari que'l personal de la BIBLIOTECA conegui els estudiosos que la freqüentin; i és aquesta petita exigència, usada en les més notables biblioteques d'Europa, la millor manera de contreure una relació.

S'establirà el préstec de llibres a domicili. Hi ha països venturosos on els llibres van a la recerca dels llegidors. Ciutats no gaire més grans que la nostra tenen obertes sucursals de barri, i uns automòbils transporten continuadament els llibres de l'una a l'altra, allà on són demanats : Manchester té 16 sucursals, Boston (dels Estats Units) ne posseeix 28. Unes biblioteques ambulants recorren, a l'Amèrica del Nord, els districtes llunyans de forestes, de mines i de pasturatges, i van a portar llibres als *cow-boys* i als miners. D'aquesta manera, al mateix temps que aixequen el llur nivell cultural, estenen la llengua anglesa als milers d'expatriats que no la tenen com a pròpia. Nosaltres, sense pretendre anar tant lluny no havent-ne fet l'aprenentatge, per més que estiguem plens d'esperança, establim el préstec de llibres, exceptuant-ne només, com se fa per tot arreu, els diccionaris, les obres més sovint demanades a la sala de lectura i els llibres únics o de gran raresa. Si tot marxa bé, qui pot preveure el camí que farem? Tenim la confiança que, tot seguit que'l préstec sigui una realitat a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, els llibres no'ns tornaran bruts ni mutilats : el respecte al llibre arrelarà en la nostra gent tant depressa com en els països més avançats. Ara que està de moda entre nosaltres tractar de la creació de biblioteques populars, pensant tal volta en un sistema francès que no ha estat coronat per l'èxit ¿no seria pràctic, si aquesta BIBLIOTECA ha d'esser un dia la veritable nacional, establir-ne branques de barri a Barcelona i sucursals en les principals poblacions de Catalunya, seguint l'esmentat sistema anglo-americà?

Una altra novetat serà el règim dels *open shelves*, prestatges oberts, accés del públic

a triar-se els llibres. Aquest sistema, que té l'inconvenient de dificultar per part del personal de biblioteca l'estadística dels llibres consultats, reuneix en sí tants avantatges, que sens dubtar acordarem donar-li més amplitud cada dia. Des del primer moment que va pensar-se en destinar aquesta on ens trobem per sala de lectura, vàrem comptar establir-hi tot l'entorn una biblioteca de referència que, batejada a l'alemanya, hem nomenat *biblioteca de mà*.

Tots hem pogut observar la primera vegada que un noi obre un diccionari per a cercar-hi un mot : tant bon punt l'ha trobat, el desig l'esperona per a cercar-ne d'altres. Aprèn a trobar : és una gran ensenyança. El noi que's troba apocat davant d'un diccionari de la seva llengua és com l'home que's troba estrany davant d'una llibreria, que no sab com servir-se'n ni treure'n profit. L'accés del llegidor an els prestatges, obligat a cercar ell mateix, li serà una escola de decisió; i la decisió és un gran estalvi de temps, tant com l'indecisió n'és una perdua. Abunden a casa nostra homes que llegeixen un sol diari o que saben de cor un sol llibre : són intolerables en la discussió, i no comprenen que devegades el contrari posseeixi la veritat. Posats aquests individus enfront dels prestatges d'una biblioteca, solen restar cohibits i astorats, perquè la presentació i el contrast d'opinions diverses és precisament la millor escola de tolerància.

Cada membre de l'Institut d'Estudis ha triat els llibres més moderns i més indispensables dintre de la seva especial competència, i podem dir amb orgull que aquell que hi acudeixi no trobarà aquí sinó obres on aprendrà alguna cosa o que li aixecaran l'esperit : estem tranquils que ningú en sortirà descoratjat. Però també els llegidors podran contribuir a que la tria millori encara més d'aquí endavant : per això disposaran d'un llibre de propostes d'adquisició. Aquest ja remarcable dipòsit que inaugurarem avui ha estat fet amb bona voluntat i amb fe; i com que, pel palau on se troba instal·lat i per les subvencions que frueix, se pot ben dir que tot és de tots, tots i cada u tenim el dret de contribuir-hi i el deure d'enaltir-lo.

Encara que sigui dirigint només una ullada rabenta als llibres que aquests prestatges contenen, se veurà tot seguit la diversitat de llengües en que estan escrits. Cada especialista ha triat les obres millors, sense curar-se de la llengua en que estan redactades : així són molts centenars els llibres que al nostre voltant han vingut de França i d'Itàlia, d'Alemanya i de les terres de llengua anglesa. Al país on millor floreix una ciència actual o històrica, allí s'ha anat a cercar : així ha d'esser perquè el nostre poble senti bategar d'aprop al que'n sigui cap-davanter.

La primera idea que aquest fet ens suggereix és que Anglaterra i els Estats Units d'Amèrica, Alemanya, França, es basten amb la llengua llur per a il·lustrar els pobles respectius. Però què donarem als catalans? En català hi ha encara ben poca cosa, i en castellà no abunden gaire els llibres bons. Quin aliment intel·lectual i espiritual oferirem al jovent nostre que no coneix altres llengües que la pròpia i la castellana? Quins llibres posarem confiadament en les llurs mans? No hi ha remei : an els catalans ens

pertoca ésser un xic poliglots si volem estar al corrent. L'arquitecte, l'enginyer, el metge, l'advocat, l'investigador, que no coneixi sinó el català i el castellà, ¿quin camí podrà fer, avui en dia?

Si, els catalans hem d'ésser poliglots. I, no obstant, hi hagué una època en que Catalunya es bastava per a l'Instrucció dels seus fills, de la mateixa manera que ara els passa a França, Anglaterra i Alemanya. I no va durar una època curta, sinó tres llargues centúries, espai de temps més que suficient per a formar tradició, per a influir a tot el món aleshores conegut i en la coneixença del qual tanta part prengueren els catalans com qualsevol altra nació. Aleshores an els metges i als juristes no'ls calia recórrer a cap llengua estrangera, perquè, tant bon punt una obra remarcable apareixia on que fos, algú la transportava al català; i, així mateix, les obres dels nostres pensadors aviat passaven les fronteres i eren trelladades a les llengües més esteses. Les ansies de proselitisme, les elucubracions de l'imaginació, les grans enciclopedies cristianes, els llargs escrits que en les altres terres se produïen en llatí, els nostres autors les escrivien en català. Quan els nostres conqueridors solcaven les mars i s'endinsaven per terres llunyanes, a la tornada narraven francament els llurs fets extraordinaris en la mateixa llengua que parlaven.

Els segles XIII.^a, XIV.^a i XV.^a ens han llegat un nombre considerable de documents importantíssims i de monuments literaris que constitueixen els títols de la nostra antiga glòria, que encara dura, ens il·lumina i vivifica. Si durant aquells segles la producció catalana no hagués estat tant intensa, avui potser no'ns trobaríem en el cas d'inaugurar una biblioteca, i qui sab quin fóra el llenguatge de la ciència del nostre país, que ara de pocs anys, i amb tanta ventura, se sol produir en català més cada dia.

Considerat i sabut tot això, des del punt i hora que va tractar-se de posar els fonaments d'aquesta BIBLIOTECA DE CATALUNYA, tots a la una vàrem comprendre que, així com havia d'ésser aliment intel·lectual que tendís a aixecar i perfeccionar la cultura catalana, també havien de trobar-s'hi tots els elements d'estudi per a la coneixença passada i present de les terres de la nostra llengua; i compreníem que era arribada l'hora de reunir tots els manuscrits i incunables preciosos que fins ara solien fugir a altres països tantost se presentaven al mercat. I així com, havent-se malaguanyat el memorable presupost municipal de cultura, podem dir que gràcies a les subvencions repetides de l'Ajuntament de Barcelona hem pogut omplir aquests armaris d'obres modernes que representen l'actualitat científica universal; gràcies a la generositat de la Diputació Provincial aquesta Biblioteca constitueix també un museu documental que serà, amb el temps, el millor recés de la nostra antiga preponderància política i de la nostra història literària i científica.

Pel juliol de 1908 pogué ésser un fet l'entrada en aquest estatge dels llibres reunits pel patriarca de les lletres patries, en Marian Aguiló, en una època en la qual encara era possible formar aquesta col·lecció de valor inapreciable. L'Aguiló, a més de poeta, de

lingüista i de bibliògraf, era també recercador dels tresors possibles d'aquell gran passat, que's dalia per posseir-los, contemplar-los i estudiar-los encara més si l'hagués respectat la malaltia i la vida li fos estat més llarga. La llibreria Agulló comprèn un gran nombre de manuscrits, incunables i peces de gran raresa, algunes de les quals són úniques conegudes. Sense la munificència de la Diputació, els investigadors internacionals del nostre passat no podrien disposar de tantes preciositats, que restarien encara recondides en els prestatges d'una biblioteca particular.

Mentrestant se posava a la venda un cançoner català-provençal de gran anomenada, que conté, entre altres de notables, més de cent poesies inèdites del popular trobador d'en Jaume I el *Conqueridor* i d'en Pere el *Gran*, en Cerverí de Girona. Havíem de contemplar com emprenia el viatge fóra de Catalunya que tants altres llibres han emprès, quan vuit il·lustres patricis i dos d'estrangers varen acordar repartir-se la forta quantitat que'n demanaven i fer-ne ofrena a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA. Amb gust repetirem els llurs noms perquè restin sempre presents a l'agraïment dels erudits en aquest moment solemniat: la Srta. Teresa Amatller i els Srs. Isidre Bonsoms, Pere Grau Maristany, Eduard Sevilla, marquès de Maury, Josep Mansana, Jacint Serra, Archer M. Huntington, Hugo Herberg i Manuel Girona. El fet és tant fóra dels nostres costums que hem d'assenyalar-lo amb pedra blanca per exemple de l'esdevenidor. Aquest manuscrit venerable ja ha prestat els seus serveis: provençalistes eminents de França, d'Itàlia i d'Alemanya n'han demanat algunes còpies i fotografies, que'ls han estat facilitades. Junt aquest cançoner amb els que posseïa procedents del fons Agulló, aquesta BIBLIOTECA compta amb millors elements d'estudi de la nostra antiga poesia que cap altre establiment d'Europa. Contribuint an aquest notable augment, la senyora D.ª Agna Girona, viuda de Sanllehy, va oferir una crònica llatina dedicada al rei en Joan I, amb delicades miniatures; mentrestant que l'Institut percaçava, si no tots els que li eren presentats, alguns importantíssims manuscrits dels segles XIV.^a i XV.^a, i compareixia la joia literària més antiga escrita en català.

A Peníscola, on va morir en l'any 1423 el papa Benet XIII, restava la seva llibreria, que va llegar al nomenar el seu succeïdor Sanchez Munyoz. Doncs el remanent d'aquesta antiga biblioteca, junt amb un gran contingent de manuscrits, ha pogut ésser adquirit per la BIBLIOTECA DE CATALUNYA.

Un dels més intel·ligents afectats al llibre és el conegut bibliòfil D. Isidre Bonsoms, protector decidit i incansable de la BIBLIOTECA. Va fer-li present d'una col·lecció, forta de més de quatre mil cinc cents títols, d'obres i impresos referents a l'història política de Catalunya des de la guerra dels Segadors a la de l'Independència inclosa. Estimulats per aquests grans exemples, acudíen amables donadors i vèlem créixer els diversos rengles i omplir-se les llibreríes, que sempre ocupaven més espai tot estenent-se. Entre aquests donadors esmentarem els noms dels Srs. Rafel Patxot, Jaume Bofill i Matas, Alexandre Cortada.

Els llibres que havien format la biblioteca particular del gran poeta Verdaguier essent posats a subasta, l'Institut els adquiria, rebent-los amb amor; i la bona sort va

permetre que'l senyor comte de Lavern ens oferís els manuscrits originals que'l genial poeta havia guardat curosament. L'obra total, doncs, del català conegut en més terres ha d'admirar-se i estudiar-se aquí.

Tindríem assenyalada tasca llarga si haguéssim d'enumerar només les preciositats i peces úniques que per les precedents compres i donatius han entrat en aquesta casa. Els manuscrits, per més que siguin còpies de còpies, tenen un caràcter d'unicitat; el comerç de la llibreria feia que's copiessin les obres de més nomenada, però en cada un l'escrivent hi deixava quelcom de propi, el marcava amb un segell particular, escoltant sovint al través de la seva peculiar escriptura, unes formes dialectals que han esdevingut document valuós per a diversos estudis de comprovació. Si la recentment creada Biblioteca Nacional de Gales, situada en el delitós paratge d'Aberyswith, pot envanir-se d'haver acoblat, a força de molta energia i de grans despeses, els manuscrits cèltics, kimrics i gaèlics que ja en són ara la glòria i l'honra, als catalans ens toca percaçar tots els testimonis possibles de la nostra passada grandesa; i no tant solament els que en la nostra llengua estimada foren escrits sinó també aquells que pels nostres o per altres en llatí o en qualsevol llengua ens hagin perpetuat els llurs pensaments i les llurs idees en qualsevol país català.

Es ben cert que és sorprenent allò que fins avui s'ha pogut reunir: posseïm el document més antic redactat en català, el primer de caràcter literari, el primer llibre imprès a Catalunya, el primer de Barcelona, el primer en català, el primer borrador de *L'Atlàntida*, portulans i un gran nombre d'autògrafs de personatges eminents. També ens caldria dir alguna cosa de l'aspecte artístic, interior i exterior, d'alguns llibres que's troben aquí. En la decoració del llibre encara s'utilitzen avui en dia, jugant-los, rentant-los i estilitzant-los, els mateixos elements que trobaren els artistes dels segles xiv.^a i xv.^a i en els mateixos indrets: frisos i cap-lletres, marges i corondells. El llibre ens ha conservat en les miniatures les escenes i els paisatges, que en els retaules ens apareixen apagats, amb la mateixa vivor de tintes amb la qual l'artista va pintar-les i talment com si, al desar els pinzells donant-les per llestes, el llibre tancat en un presatge ens hagués preservades les històries i les caligrafies per la nostra delectació. I si tractem del relligatge, vestidura resistent del llibre que'ns llegaren les edats passades, ne tenim excel·lents exemples d'estils diversos, de combinacions elegants i a voltes admirables. Així és que en aquesta BIBLIOTECA, que només té set anys d'infantesa, ja s'hi troben bons materials per l'història de les arts gràfiques, d'aprofitable estudi pels especialistes, de curiositat i d'agradable ensenyança per tot-hom.

Cal imaginar la transcendència que per als catalans tindrà el dia, que prou vindrà, que podrem mostrar a un estranger d'idees generoses i desproveït d'apassionaments extremats la nostra BIBLIOTECA i podrem dir-li, després d'haver-ne recorregut algunes: «— En aquesta sala, en original o en còpia fotogràfica, hi ha tots els manuscrits que de la nostra antiga glòria els segles han respectat i els homes ens han transmès; en

aquesta altra, tant gran i plena, hi figuren tots els llibres impresos en català des de l'establiment de l'impremta fins als nostres dies, i cada llibre que va sortir hi té el seu lloc. De lluny, imaginativament, estem sentint el que'ns respondria : «— Teniu tota una història de grans escriptors, teniu una llengua actual que parieu i en la qual s'expressen la ciència i la poesia : sou tot un poble!»

**CATÀLEG DELS MANUSCRITS de la Biblioteca
de Catalunya**, fet de JAUME MASSÓ TORRENTS i de JORDI RUBIÓ i
BALAGUER.

7*

CANÇONER CATALÀ VEGA-AGUILO

(A D'EN MILÀ)

Lletra de les derrerries del xiv.^è segle, escrit a tota plana sobre 350 pàgines de paper de 275 X 208 mm. Els núms. 7 i 8 formaven un sol cançoner de 450 folis que va ésser partit, trobant-se ja en mal estat, al relligar-se a la primera del passat segle. La foliació antiga va del xx al cccxij i al principi hi anava relligat un plec que va del fol. ccij al ccxj, que hem col·locat a la fi, que és on li pertoca al reenquadernar-lo de fa poc. En canvi, al principi del núm. 8 hi anaven relligats dos folis curts i encara invertits, que hem posat al començament del núm. 7: són les nostres pp. 1-4, car hem marcat de guarisme, en llapic, totes les planes d'ambdues parts del cançoner tal com entenem que han d'ordenar-se. La part superior dels folis apareix haver patit tant de l'humitat, abans de relligar-se, que quasi sempre se fa difícil, i àdhuc impossible algunes vegades, llegir el títol de l'obra, el nom de l'autor o la primera cobla. — Aquest manuscrit, com el vinent, va relligat en pergament i duita abans escrita al llom l'inscripció «l Cancione Catalano». És el que en Milà i Fontanals (*Poetes lyriques catalans*, Montpel·lier, 1878, pp. 5-10, i *Obras completas*, III, pp. 441-473), va siglar A.

1 (p. 1. Foli curt, malmès, que obría el ms. 8 i que pertany al present. Acabament d'una poesia:)

Acors son bellh car de merce

Resten ara 2 cobles de 10 versos i una tornada de 5 amb la divisa *Reyna d'onor*.

2 (p. 2. tacada i malmesa).

Eras quant vey arbres e brotz florir

3 cobles; 1.ª i 3.ª de 10 versos, 2.ª de 9.

* A partir d'aquest número, fins que s'indica, els manuscrits provenen de la Biblioteca de don Marià Aguiló, adquirida per l'Institut en juliol de 1908.